

บทเรียนรู้ประสบการณ์การทำคลอดของหมอดำแยบ้านมะโอโตะ

น้ำเพชร สิริมงคลศรี
ศูนย์พัฒนาอนามัยพื้นที่สูง
จังหวัดลำปาง

จันทร์ พันสร
คลินิกบริการส่งเสริมสุขภาพ
รพ. อุ้มผาง จังหวัดตาก

ศูนย์พัฒนาอนามัยพื้นที่สูง กรมอนามัย ได้ดำเนินการสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการ “การส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม ในหมู่บ้านชายแดน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ปี 2551” ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางด้านสุขภาพอนามัยในพื้นที่เป้าหมายเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนของราษฎร โดยเฉพาะปัญหาทางการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยแม่และเด็ก ในรูปแบบของโครงการอบรมพัฒนาศักยภาพหมอดำแย บ้านมะโอโตะ ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ในระหว่างวันที่ 28 – 30 เมษายน 2551 ผู้เข้าร่วมการอบรมในครั้งนี้ประกอบด้วย ผดุงครรภ์โบราณหรือหมอดำแยชาวกะเหรี่ยง จากบ้านมะโอโตะ และบ้านคอโซทะ จำนวน 10 คน แบ่งเป็นหญิง 9 คนและชาย 1 คน อายุตั้งแต่ 28 ปีจนถึง 65 ปี แต่ละคนจะมีประสบการณ์การทำคลอดที่แตกต่างกันไป มีเพียงหนึ่งคนเท่านั้นที่ยังไม่มีประสบการณ์

จากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในครั้งนี้ ทำให้เราพบวิธีการแก้ไขปัญหาต่างๆจากประสบการณ์การทำคลอดของหมอดำแยในหมู่บ้านซึ่งเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่สืบทอดต่อกันมา

- ปัญหาคลอดยากอยู่ 2 ราย โดยเฉพาะท้องแรก เบ่งนานเกินไป ใช้วิธีเป่าคาถาและให้ดื่มน้ำมนต์จะช่วยทำให้เด็กคลอดง่ายและปลอดภัย อีกรายลูกอยู่ในท่าผิดปกติเอาหัวเข้าออกมาก่อน จึงใช้วิธีเอามือดันเข้าหัวเข้าเข้าไปและค่อยๆดึงส่วนเท้าออกมาแทน
- หากคลำพบเด็กในท้องอยู่ในท่าผิดปกติ จะพยายามกลับท่าเด็กให้บางรายโดยทำ 1-2 ครั้ง
- หากมีสายสะดือพันคอเด็กอยู่ขณะคลอด หมอดำแยจะใช้นิ้วเกี่ยวสายสะดือรอดข้ามศีรษะเด็กและให้ผู้ช่วยอีกหนึ่งคนช่วยดันหรือพุงศีรษะเด็กเอาไว้ เพื่อป้องกันไม่ให้สายสะดือรัดคอเด็ก

- หากพบเด็กแรกเกิดมีอาการเขียว ไม่ร้อง ไม่คืบ หมอตำแยจะใช้วิธีรัดสายสะดือเด็ก, เป่าหูเด็ก, ทาเกลือเฉพาะตัวให้เด็กร้อง และวิธีจับตัวเด็กห้อยหัวลงและตีกันเด็ก

- เด็กมีกราบไขมันเกาะตามตัวภายหลังคลอดจะใช้ตำลึงชุบน้ำมันมะพร้าวทาตามตัวและซอกต่างๆ แล้วใช้ผ้าห่อตัวเด็ก ยังไม่ต้องอาบน้ำภายใน 24 ชั่วโมง เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่นี่มีอากาศเย็น

- หากเด็กหลังคลอดตัวร้อน มีไข้ ร้องกวน ก็จะเอาปูนผสมขมิ้นทาสายสะดือ แล้วเอาไปคล้องคอไว้ประมาณหนึ่งอาทิตย์

- หากเด็กสายสะดือไม่แห้ง มีกลิ่นเหม็นเน่า หลังคลอด 5-7 วันจะใช้เปลือกไม้สีแดง (ต้นฝางหรือต้นคูณ) เคี้ยวให้เป็นน้ำและนำมาใส่แผล แผลจะแห้งดี

- หากพบว่ามารดามีอาการตกเลือดหลังคลอดมาก ก็ใช้วิธีต้มเปลือกมะขามป้อมจำนวน 2 กิโลกรัมและให้ดื่มทันที ครึ่งแก้ว หรือใช้ยอดใบส้มป่อยจำนวน 1 กำมือ ต้มน้ำดื่มทันทีครึ่งแก้ว และดื่มครึ่งแก้วไปเรื่อยๆจนกว่าเลือดจะหยุดไหล

- มารดาที่อยู่ไฟหลังคลอด จะดื่มน้ำสมุนไพรโดยใช้ใบสาบเสือ ไพล ใบส้มซ่า เป็นต้นมาต้มให้ดื่มประจำเวลาอยู่ไฟ และใช้ก้อกองไฟด้านข้างเพื่อเพิ่มความอบอุ่นในร่างกาย

- เวล่าน้ำคาวปลาไม่ไหล จะให้เคี้ยวเม็ดพริกไทยแห้งเพื่อช่วยขับน้ำคาวปลา

- เวล่าน้ำนมไม่ไหล ไม่มีน้ำนมหลังคลอด จะนำใบขนุนอ่อนหรือหว่าปสี หรือรากมะละกอมาดมให้กินเพื่อช่วยในการขับน้ำนม

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในครั้งนี้ทำให้เราได้เรียนรู้ประสบการณ์การทำคลอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้สืบทอดติดต่อกันมา ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ดีและสามารถนำมาผสมผสานและประยุกต์ใช้ร่วมกันกับการทำคลอดในแนวใหม่อย่างเหมาะสม เพื่อให้ทั้งสองส่วนของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดีไว้อยู่ แต่ขอให้นำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในการทำคลอด ผสมผสานกันอย่างเหมาะสมต่อไป ส่วนปัญหาเรื่องขาดแคลนเครื่องมือในการทำคลอด ทางโรงพยาบาลได้จัดหาอุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการทำคลอดเป็นชุดกระเป๋าทำคลอดมาให้ใช้แล้ว และสามารถไปเบิกชุดทำคลอดต่อไปได้ที่สถานีอนามัยแม่จัน

